

Velike zvijeri u Dinaridima: upravljanje, praćenje, prijetnje i sukobi

**Uspostava transnacionalne platforme za upravljanje
velikim zvijerima
u Dinaridima
– Izvješće s osnovnim podacima –**

**Katrina Marsden
Andrea Solić
Djuro Huber
Christiane Röttger
Iven Froese
Julia Schmidt**

Naslovna slika: Smeđi medvjed u Dinarskoj regiji (© Đ. Huber).

Autori:

Katrina Marsden
Christiane Röttger
Iven Froese
Julia Schmidt

adelphi research gemeinnützige GmbH
Alt-Moabit 91, 10559 Berlin E-Mail:
E-Mail: marsden@adelphi.de
roettger@adelphi.de
froese@adelphi.de
schmidt@adelphi.de

Andrea Solić
Đuro Huber

Carnivora Magna,
Ul. Slavka Kolara 45/B, 10410, Velika Gorica, Hrvatska
E-Mail: andrea4nature@gmail.com
djuro.huber@gmail.com

Nadzor:

Katharina Steyer

Njemačka savezna agencija za zaštitu prirode (BfN)
Sektor II 1.1: Očuvanje divljih životinja
Konstantinstraße 110, 53179 Bonn, Njemačka
E-Mail: Katharina.Steyer@bfn.de

Sonja Otto

Njemačka agencija za okoliš (UBA)
Sektor I 1.2 Međunarodne strategije održivosti, politike i prijenos znanja,
Program savjetodavne pomoći Jedinice za projektne usluge (AAP)
Wörlitzer Platz 1, 06844 Dessau-Roßlau, Njemačka
E-Mail: Sonja.Otto@uba.de

Ovaj projekt financira Program savjetodavne pomoći njemačkog Saveznog ministarstva (AAP) za zaštitu okoliša u zemljama srednje i istočne Europe, Kavkaza i središnje Azije te drugim Europskoj uniji susjednim zemljama. Projekt nadzire Savezna agencija za zaštitu prirode (BfN) i Njemačka agencija za okoliš (UBA).

Ovo je prijevod sljedeće publikacije: Large Carnivores in the Dinarides: Management, Monitoring, Threats and Conflicts <https://www.bfn.de/sites/default/files/2022-02/Skript617.pdf>

Izdavač: Bundesamt für Naturschutz (BfN)
Savezna agencija za zaštitu prirode
Konstantinstraße 110
53179 Bonn, Njemačka
URL: <http://www.bfn.de>

Izdavač ne jamči za točnost, pojedinosti i cjelovitost izjava i stavova navedenih u ovom izvješću, kao ni za poštivanje privatnih prava trećih osoba. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove izdavača.

Ova serija se distribuira poštujući uvjete inicijative Creative Commons License Attribution - NoDerivatives 4.0 International (CC BY - ND 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.en>).

ISBN 978-3-89624-378-2

DOI 10.19217/skr617

Bonn, Njemačka 2021

Sadržaj

Sadržaj	5
Popis slika	6
Popis tablica	7
Sažetak	8
1 Uvod	9
1.1 Cilj i planirane aktivnosti.....	9
1.2 Svrha ovog izvješća	10
2 Uvodne napomene o regiji	11
2.1 Velike zvijeri u Dinaridima.....	11
2.2 Institucionalni okvir i interes za članstvo u EU-u.....	14
2.3 Učenje o suživotu s velikim zvijerima iz iskustava EU-a.....	17
3 Način prikupljanja informacija	22
4 Rezultati	23
4.1 Stanje populacije.....	23
4.2 Zakonodavstvo i stanje lova	24
4.3 Praćenje stanja / monitoring	25
4.4 Planovi upravljanja.....	26
4.5 Glavne prijetnje populaciji velikih zvijeri	27
4.6 Glavni sukobi	30
4.7 Zaštita stoke i mjere kompenzacije	30
4.8 Postojeće prekogranične inicijative	32
5 Rasprava, sljedeći koraci i izgledi	35

Popis slika

Slika 1: Rasprostranjenost medvjeda u Dinaridima (2012.-16.). Prisutnost medvjeda je kartirana na mjerilu europske mreže od 10x10 km ETRS89 LAEA (Kaczensky et al. 2021).	11
Slika 2: Rasprostranjenost vuka u Dinaridima (2012.-16.).....	12
Slika 3: Rasprostranjenost risa u Dinaridima (2012.-16.). Plava boja označava stalnu rasprostranjenost, a tirkizna boja povremenu rasprostranjenost.	13
Slika 4: Mjere zaštite domaćih životinja (ograđivanje i pastirski pas, slika Irene Kavčič)....	19
Slika 5. Interventni timovi za medvjede aktivni su u pojedinim zemljama EU-a, uključujući Hrvatsku (Slika: Đuro Huber).	20
Slika 6. Član interventnog tima oslobađa medvjeda iz zamke krivolovca (Slika: Josp Kusak).	29
Slika 7: Čuvanje stoke na paši (Slika: Đuro Huber).....	30

Popis tablica

Tablica 1: Status članstva u EU-u.	14
Tablica 2: Stanje i trend populacije.....	23
Tablica 3: Lov u Dinaridima.....	24
Tablica 4: Praćenje stanja u Dinaridima.	25
Tablica 5: Planovi upravljanja u Dinaridima.....	26
Tablica 6: Glavne prijetnje.	27
Tablica 7: Sukobi vezani uz prisutnost VZ.	30
Tablica 8: Kompenzacija i zaštita.	31
Tablica 9: Projekti i programi u regiji.....	32
Tablica 10: Inicijative u regiji.....	34
Tablica 11: Sljedeći koraci vezani uz teme na platformi.	35

Sažetak

Dinaridi su jedna od biološki najraznolikijih regija u Europi. Ona je ujedno i dom trima vrstama velikih zvijeri, smeđem medvjedu, sivom vuku i euroazijskom risu (dinarska i balkanska populacija), koje su rasprostranjene u članicama Europske unije (EU) i u državama koje nisu članice EU-a.

S obzirom na široku rasprostranjenost ovih vrsta, poželjno je uspostaviti transnacionalnu koordinaciju upravljanja u cilju dugoročnog očuvanja ovih vrsta. Do danas postoji tek nekoliko prekograničnih inicijativa posvećenih upravljanju velikim zvijerima.

Upravo stoga Program savjetodavne pomoći podržava ovaj projekt te ima za cilj uspostaviti transnacionalnu platformu o upravljanju velikim zvijerima, zajedno s predstavnicima osam zemalja: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo*¹, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija i Slovenija. Tijekom nekoliko sastanaka nadležna tijela će surađivati s relevantnim dionicima iz područja poljoprivrede, znanosti, lovstva i zaštite prirode na zajedničkom razvoju glavnih smjernica za buduću suradnju. Tajništvo platforme pobrinut će se o nepristranom upravljanju projektnim aktivnostima.

Ovo Izvješće procjenjuje aktualno stanje velikih zvijeri, njihovo upravljanje i praćenje te prijetnje i sukobe u Dinaridima. Ono donosi pregled stanja u svakoj zemlji i usporedbu s prethodnim procjenama.

---

¹ Sva upućivanja na Kosovo* u ovom dokumentu, bilo da se radi o teritoriju, institucijama ili stanovništvu Kosova treba tumačiti ne dovodeći u pitanje stajališta o statusu, te u skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda o proglašenju neovisnosti Kosova.

1 Uvod

Dinaridi su jedna od biološki najraznolikijih regija u Europi i dom trima vrstama velikih zvijeri: medvjedu, vuku i risu. S obzirom na široku rasprostranjenost ovih vrsta, poželjno je uspostaviti transnacionalnu koordinaciju upravljanja ovim vrstama u cilju njihovog dugoročnog očuvanje. Do današnjeg dana uspostavljeno je tek nekoliko prekograničnih inicijativa o upravljanju velikim zvijerima, no postoji popriličan interes za aktivnijim pristupom ovoj temi.

U okviru Platforme EU-a za suživot ljudi i velikih zvijeri², koja okuplja skupinu organizacija s različitim interesima vezanim uz očuvanje i upravljanje velikim zvijerima, 2018. godine organizirana je radionica u Budvi, Crna Gora³. Na kraju radionice sudionici su dogovorili zajedničku izjavu⁴ u kojoj pozivaju na uspostavu transnacionalne platforme o upravljanju velikim zvijerima u Dinaridima (Okvir 1). Naveli su i glavne ciljeve za razmjenu iskustava u upravljanju velikim zvijerima. Ciljevi se nadovezuju na dugogodišnji rad stručnjaka iz regije u cilju pokretanja transnacionalne razmjene/dijaloga. Sve navedeno govori u prilog interesu državnih predstavnika, znanstvenika, nevladinih organizacija i skupina dionika za uspostavom participativnog pristupa između zemalja u Dinarskoj regiji.

Okvir 1: Sporazum iz Budve

Sudionici radionice utvrdili su sljedeće prioritetne ciljeve za početne rasprave na platformi:

1. Koordinirati i razmjenjivati informacije o praksama upravljanja, politikama i pristupima u cijeloj regiji, uključujući nacionalne i regionalne planove upravljanja s ciljem postizanja ciljeva na razini populacije,
2. Osigurati potporu međunarodnom umrežavanju i razmjeni iskustava između ključnih dionika i nadležnih tijela,
3. Izgraditi kapacitete koji će osigurati provedbu zadaća vezanih uz upravljanje velikim zvijerima,
4. Povećati prekograničnu suradnju na praćenju, naročito u području standardiziranih metoda i protokola,
5. Uspostaviti daljnje prekogranične projekte za podršku provođenju gore navedenih ciljeva,
6. Prikupljati sredstva i pronaći konkretne izvore financiranja za podršku aktivnostima i konkretnim akcijama potrebnim za rad buduće platforme.

Za uspješan ishod gore navedenog, bit će potrebno osigurati neutralno posredovanje kao i ljudske i financijske kapacitete za pružanje potpore uspostavi platforme i glavne smjernice buduće suradnje. Kako bi ostvarili ove ciljeve, sudionici radionice pozivaju i ohrabruju upravljačka tijela u Albaniji, Bugarskoj, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji, Grčkoj, Kosovu*, Crnoj Gori, Srbiji i Sloveniji da se oslone na zaključke donesene na ovoj radionici i, slijedeći model platforme EU-a, razmotre ideju uspostave regionalne platforme o velikim zvijerima kako bi unaprijedili suradnju.

1.1 Cilj i planirane aktivnosti

Projekt je osmišljen imajući u vidu glavni cilj: osigurati ljudske i financijske kapacitete za

² Mrežna stranica Europske komisije: Platforma EU-a za suživot ljudi i velikih zvijeri;
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/coexistence_platform.htm

³ Mrežna stranica Europske komisije: Platforma EU-a za suživot ljudi i velikih zvijeri: događaji na podstranici
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/events_sub_workshop_Budva.htm

⁴ Mrežna stranica Europske komisije: Izjava sradionice iz Budve:
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/181106Budva_LCP_Workshop%20statement-EN.pdf

uspostavu transnacionalne platforme za razmjenu iskustava u upravljanju velikim zvijerima i glavnih smjernica buduće suradnje zajedno s nadležnim tijelima u cijeloj regiji (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo*, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija, Slovenija).

Projektom će se poduzeti koraci kojima bi se pomoglo uspostaviti procese upravljanja i razmjene iskustava u cilju:

- boljeg razumijevanja ciljeva politike i prakse EU-a vezane uz upravljanje velikim zvijerima i boljeg prijenosa pravne stečevine EU-a o okolišu,
- povećanja kapaciteta upravljačkih tijela za prekogranično upravljanje i praćenja stanja koji se odnose na populacije velikih zvijeri,
- povećanja kapaciteta dionika relevantnih sektora za uključivanje u aktivnosti s ciljem smanjenja sukoba vezanih uz prisutnost velikih zvijeri.

Ovaj projekt se može smatrati svojevrsnom osnovom za provođenje planiranih aktivnosti, a financira ga njemačko Savezno ministarstvo okoliša (BMU) kroz Program savjetodavne pomoći (Beratungshilfeprogramm)⁵. Njegova provedba traje godinu dana, dok će za dugoročni nastavak projekta biti potrebno osigurati daljnje financiranje. Projektom upravlja adelphi, njemački istraživački centar i konzultantska tvrtka u području okoliša u suradnji s hrvatskom nevladinom organizacijom Carnivora Magna - Institut za istraživanje, očuvanje i upravljanje velikim zvijerima. adelphi upravlja i tajništvom Platforme EU-a za suživot ljudi i velikih zvijeri⁶. Članovi Carnivora Magne stručnjaci su za upravljanje velikim zvijerima u regiji.

1.2 Svrha ovog izvješća

Ovo izvješće ima za cilj pružiti osnovne informacije kako bi se pružila potpora uspostavi platforme. Konkretno, riječ je o informacijama vezanim uz trenutnu situaciju o upravljanju velikim zvijerima u regiji i usporedbi pristupa koji se primjenjuju u zemljama. Ove bi informacije trebale pomoći odrediti glavne teme za budući rad platforme i kao i zajednički pristup upravljanju velikim zvijerima u Dinaridima.

---

⁵ Mrežna stranica njemačke Agencije za okoliš: Programi savjetodavne pomoći: <https://www.umweltbundesamt.de/en/topics/sustainability-strategies-international/cooperation-eeca-centraleastern-european-states/federal-environment-ministys-advisory-assistance>

⁶ Mrežna stranica Europske komisije: Platforma EU-a za suživot ljudi i velikih zvijeri: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/coexistence_platform.htm

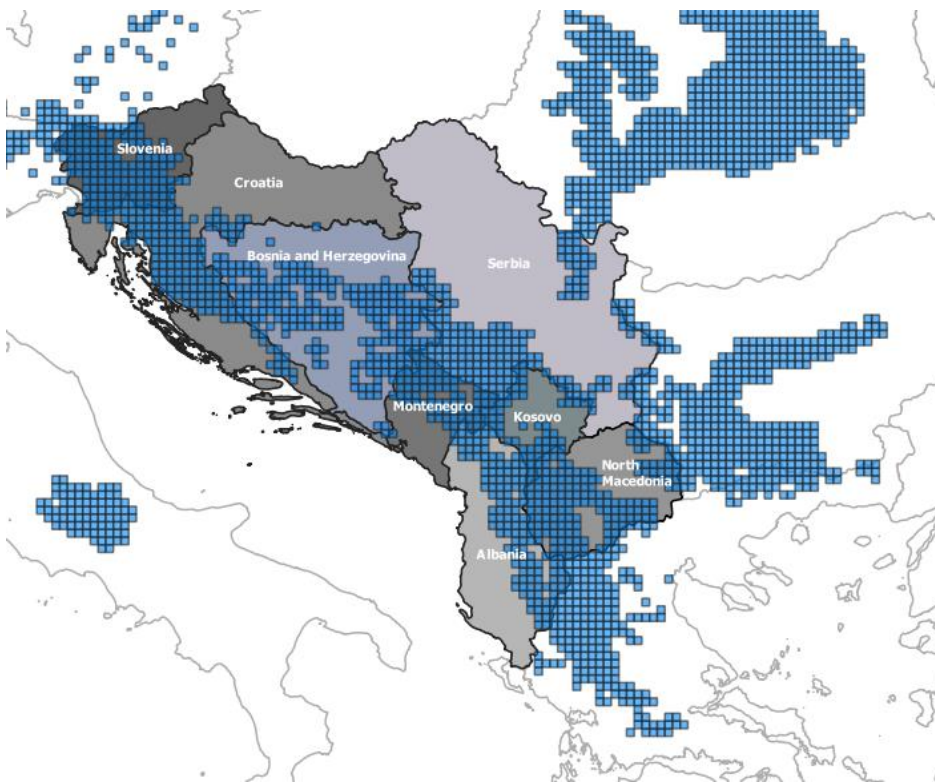
2 Uvodne napomene o regiji

2.1 Velike zvijeri u Dinaridima

Dinaridi su planinski lanac duž Jadranskog mora povezan s Pindskim gorjem na jugoistoku Balkana. Zahvaljujući s jedne strane svom položaju na razdjelnici nekoliko biogeografskih regija (mediteranska, alpska i kontinentalna), a s druge strane karakterističnim ekološkim, klimatskim i geomorfološkim uvjetima, Dinaridi su područje s jednom od najvećih bioloških raznolikosti u Europi.

Velike zvijeri (u daljnjem tekstu VZ) pripadaju skupini životinjskih vrsta karizmatičnih i tipičnih za ovo područje. U regiji su prisutne tri vrste: smeđi medvjed (*Ursus arctos*), sivi vuk (*Canis lupus*) i euroazijski ris (*Lynx lynx*), uključujući njegovu rijetku podvrstu, balkanski ris (*Lynx lynx balcanicus*).

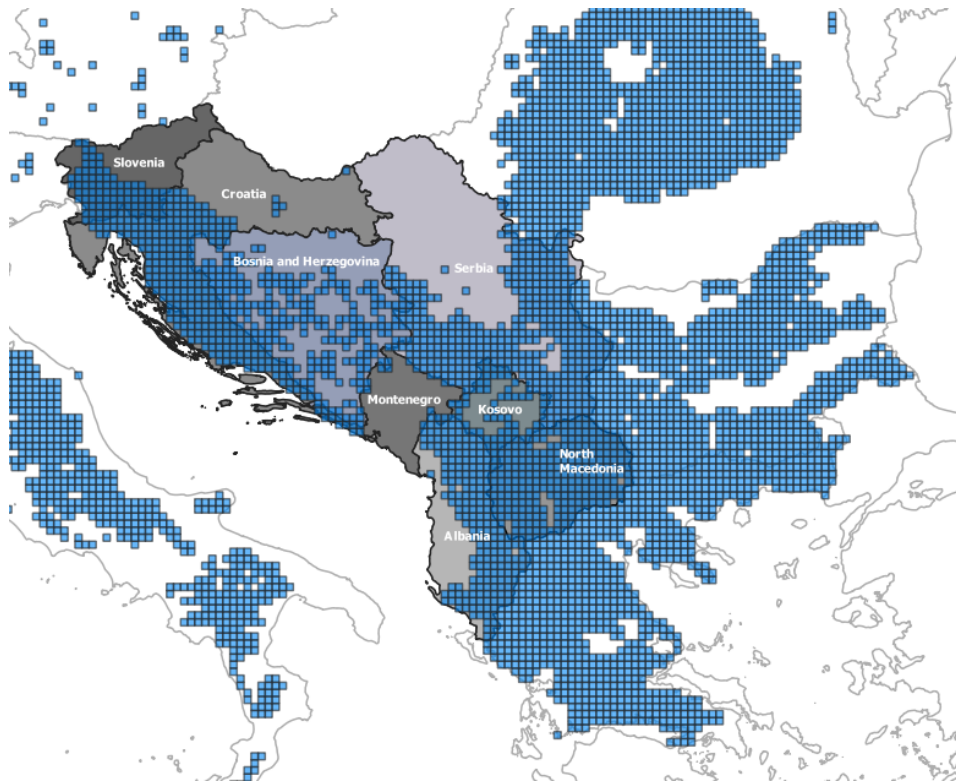
Regija uključuje sljedeće zemlje u ovom projektu: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo*, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija i Slovenija. VZ su zastupljene u svakoj od tih država, ali ni jedna nije dovoljno velika da čini vlastitu održivu populaciju. Prema posljednjim procjenama Crvenog popisa Svjetske unije za zaštitu prirode (IUCN) (2012.-2016.), regija broji oko 4000 jedinki vukova (dinarsko-balkanska populacija), oko 4000 jedinki medvjeda (dinarsko-pindska populacija), 120-130 jedinki risova (dinarska populacija) i samo 50-ak jedinki balkanskog risa (najmanja i najugroženija autohtona subpopulacija euroazijskog risa)⁷. Populacije VZ ne prate administrativne granice država.

Slika 1: Rasprostranjenost medvjeda u Dinaridima (2012.-16.). Prisutnost medvjeda je kartirana na

⁷ Mrežna stranica Inicijative za velike zvijeri u Europi (LCIE). Grupa stručnjaka za vrste za potrebe IUCN-a: <https://www.lcie.org/Large-carnivores>

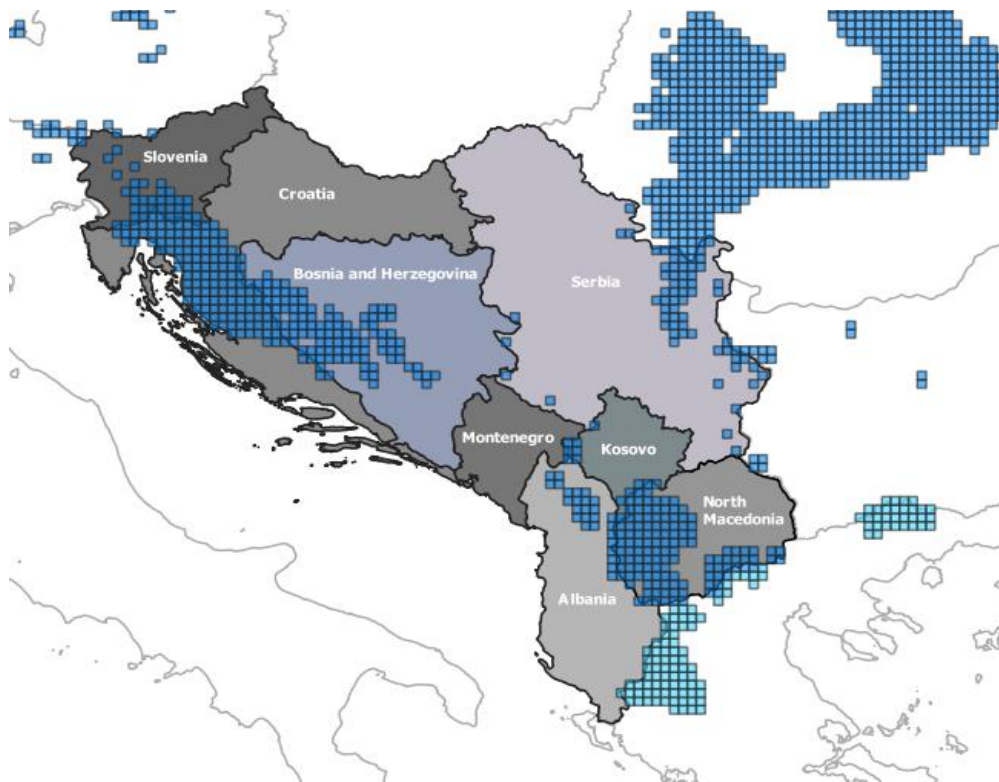
mjerilu europske mreže od 10x10 km ETRS89 LAEA (Kaczensky et al. 2021)⁸.

Slika 2: Rasprostranjenost vuka u Dinaridima (2012.-16.)⁸.

---

⁸ Kaczensky, Petra et al. (2021), Distribution of large carnivores in Europe 2012 - 2016: Distribution maps for Brown bear, Eurasian lynx, Grey wolf, and Wolverine, Dryad, Dataset, <https://doi.org/10.5061/dryad.pc866t1p3>

Slika 3: Rasprostranjenost risa u Dinaridima (2012.-16.)⁸. Plava boja označava stalnu rasprostranjenost, a tirkizna boja povremenu rasprostranjenost.

Pored navedenih osam zemalja, gore spomenuta populacija vuka obitava u Grčkoj i Bugarskoj, a populacija medvjeda u Grčkoj. Iako nisu službeno obuhvaćeni u projektu, Grčka i Bugarska pozvane su sudjelovati na sastancima i uključit će se u procese platforme gdje je to moguće.

Populacije VZ izlovljavane su u većem dijelu Dinarida i zapadnoj Europi sve do sredine dvadesetog stoljeća. Međutim, populacije medvjeda i vuka u Dinaridima nikada nisu izumrle. Populacije medvjeda dosegle su najnižu razinu nakon Drugog svjetskog rata, a dodatna im je šteta nanesena u pojedinima državama tijekom sukoba početkom 1990-ih nakon raspada Jugoslavije.

Međutim, posljednjih je godina zabilježen oporavak populacija. U mnogim su zemljama vukovi lovljeni uz nagradu i proganjani kao vrsta štetnika. Tek im je nedavno u nekim dijelovima regije osigurana zaštita. Preživjeli su ponajviše zahvaljujući vlastitoj prilagodljivosti, reproduktivnom potencijalu te obilju pogodnih staništa i dostupnog plijena u velikom dijelu regije.

Dinarski je ris istrijebljen u prvim godinama 20. stoljeća. Ostatak subpopulacije, danas poznata kao balkanski ris, preživjela je i još uvijek se smatra kritično ugroženom. Populacija i rasprostranjenost balkanskog risa je ozbiljno smanjena radi čega se poduzimaju intenzivni naponi da se spasi ova izolirana populacija. Na zapadu regije gdje je izumiranje bilo potpuno, program reintrodukcije je započeo 1973. godine, unesene su jedinke iz slovačke populacije. Nakon početnog rasta, populacija se smanjila i ostala malobrojna sve donedavno kada su uloženi dodatni naponi u cilju povećanja genetičke raznolikosti ove male populacije.

2.2 Institucionalni okvir i interes za članstvo u EU-u

Uključene zemlje ne raspolažu sveobuhvatnim pravnim okvirom za prekogranično upravljanje u sektoru zaštite prirode. Riječ je o državama članicama i nečlanicama EU-a. Ne postoji Dinarsko-balkanska konvencija po uzoru na Alpsku ili Karpatsku konvenciju. Velike prekogranične inicijative bile su izazov nakon sukoba 1990-ih. Čak i unutar pojedinih zemalja, naročito u Bosni i Hercegovini, pristupi upravljanju VZ mogu varirati ovisno o regiji.

Sve uključene zemlje su ili članice EU-a, države kandidatkinje ili potencijalne države kandidatkinje. Prema tome, izgledi za buduće članstvo u EU-u predstavljaju važan zajednički okvir u tom području.

Da bi postale članice, države moraju dokazati da udovoljavaju Kopenhaškim kriterijima za stabilizaciju u pridruživanje koji se odnose na stabilne institucije, ljudska prava i zakonodavstvo⁹. U slučaju zemalja zapadnog Balkana, „Proces stabilizacije i pridruživanja“ postavio je dodatne uvjete članstva koji se uglavnom odnose na regionalnu suradnju i dobrosusjedske odnose. Radi toga je prekogranična suradnja od velike važnosti.

Ugovorni odnosi između zemalja kandidatkinja i EU-a regulirani su Sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Trenutni status pregovora ukratko je u prikazan u tablici 1.

Tablica 1: Status članstva u EU-u.

Zemlja	Status članstva u EU-u	Daljnje informacije
Albanija	Zemlja kandidatkinja (pregovori još nisu	Podnijela zahtjev za članstvo u EU-u u travnju 2009. Status zemlje kandidatkinje u lipnju 2014.

⁹ Kopenhaški kriteriji Europskog vijeća (1993): https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership_en

Zemlja	Status članstva u EU-u	Daljnje informacije
	započeli)	Komisija je preporučila otvaranje pregovora 2016. - Vijeće se usuglasilo u ožujku 2020. Okvir Komisije u srpnju 2020.
Bosna i Hercegovina	Potencijalna zemlja kandidatkinja	Podnijela zahtjev za članstvo u EU-u u veljači 2016. Mišljenje Komisije koje sadrži 14 prioriteta iz svibnja 2019. Jedan od prioriteta je pravilno funkcioniranje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje (SAPC), parlamentarne dimenzije SSP-a - usvojen od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u lipnju 2021.
Hrvatska	Država članica EU-a	Pristupila EU-u 1. srpnja 2013.
Kosovo*	Potencijalna zemlja kandidatkinja	Jednostrano proglasilo neovisnost od Srbije u veljači 2008. Pet država članica EU-a (Cipar, Grčka, Rumunjska, Slovačka i Španjolska) i dvije zemlje u regiji (Srbija i Bosna i Hercegovina) nisu priznale neovisnost Kosova*. SSP je stupio na snagu 1. travnja 2016. Članstvo povezano s uspjehom ili neuspjehom dijaloga na visokoj razini između Kosova* i Srbije uz posredovanje EU-a
Crna Gora	Zemlja kandidatkinja (pregovori u tijeku, pristup moguć u 2025.)	Podnijela zahtjev za članstvo u EU-u u prosincu 2008. Status zemlje kandidatkinje u prosincu 2010. Pregovori o pristupanju otvoreni su u lipnju 2012. Otvorena su sva 33 pregovaračka poglavlja, od kojih su samo 3 privremeno zatvorena
Sjeverna Makedonija	Zemlja kandidatkinja (pregovori još nisu započeli)	Podnijela zahtjev za članstvo u EU-u u ožujku 2004. Dodijeljen status zemlje kandidatkinje za članstvo u EU-u u prosincu 2005. Pristupni pregovori otežani zbog spora s Grčkom oko naziva „Makedonija“. Spor riješen temeljem „Prespanskog sporazuma“ koji je na snazi od veljače 2019. Vijeće je odlučilo otvoriti pristupne pregovore u ožujku 2020. Komisija predstavila nacrt pregovaračkog okvira u srpnju 2020.
Srbija	Zemlja kandidatkinja (Pregovori u tijeku, pristup moguć u 2025.)	Podnijela zahtjev za članstvo u EU-u u prosincu 2009. Status zemlje kandidatkinje u prosincu 2012. Pristupni pregovori službeno otvoreni u siječnju 2014. Prva dva poglavlja, uključujući i ono o normalizaciji odnosa s Kosovom*, otvorena su u prosincu 2015. Do danas je otvoreno 18 od ukupno 35 pregovaračkih poglavlja, od kojih su dva privremeno zatvorena Članstvo povezano s uspjehom ili neuspjehom dijaloga na visokoj razini između Kosova* i Srbije uz posredovanje EU-a
Slovenija	Država članica EU-a	Pristupila EU-u 1. svibnja 2004.

U okviru pristupnog procesa, države trebaju dokazati kako se pridržavaju zakonodavstva EU-a (pravna stečevina zajednice) prenošenjem relevantnih direktiva i propisa u nacionalno zakonodavstvo. Pristupni pregovori se vode oko 35 poglavlja¹⁰ i obuhvaćaju pravnu stečevinu. Poglavlje 27 pokriva okoliš, uključujući zaštitu vrsta prema Direktivi o staništima te uspostavu mreže zaštićenih područja Natura 2000.

EU osigurava financijsku pomoć za uvođenje potrebnog okvira. Jasno je da su okviri EU-a itekako bitni, neovisno o kojoj se fazi pristupanja radi. Valja također napomenuti kako razumijevanje i provedba pravne stečevine o zaštiti okoliša predstavlja zajednički izazov svim

¹⁰ Mrežna stranica Europske komisije: Politika susjedstva i proširenja: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

zemljama.

Okvir 2: EU Direktiva o staništima

Direktiva o staništima iz 1992. (Europsko vijeće 1992.) provodi Bernsku konvenciju (vidi polje 3) u Europskoj uniji (EU), dodajući jače mehanizme provedbe i izvješćivanja.

Ključni koncept Direktive je da se sve navedene vrste i prirodna staništa moraju održavati ili vratiti u povoljan status očuvanosti (PSO). Vrste radnji koje su potrebne i/ili dopuštene za postizanje PSO razlikuju se ovisno o vrsti ili prirodnom staništu. U Dodatku II. se navode vrste za koje je potrebno odrediti područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (POVS) da bi se postigao PSO, Dodatak IV. navodi strogo zaštićene vrste (zabranjeno je namjerno hvatanje, ubijanje ili uznemiravanje ovih vrsta ili njihovih staništa), dok se u Dodatku V. navode vrste koje se smije iskorištavati uz očuvanje povoljnog statusa očuvanosti.

Medvjed, vuk i ris zaštićeni su Dodatkom II. u većini zemalja EU-a, uključujući Hrvatsku i Sloveniju (medvjed i vuk se smatraju prioritarnim vrstama). Medvjed se nalazi na Dodatku IV. u svim zemljama EU-a, a vuk i ris u većini zemalja EU-a uključujući Sloveniju i Hrvatsku.

Stroga zaštita prema Dodatku IV. ne isključuje u cijelosti izlučivanje jedinki. Iznimka prema članku 16. odobrava usmrćivanje u cilju upravljanja, ali u određenim okolnostima (na primjer u svrhu zaštite drugih životinja i biljaka ili radi sprječavanja ozbiljnih šteta, npr. na usjevima, domaćim životinjama ili radi javne sigurnosti). Slovenija i Hrvatska koriste iznimke kod upravljanja medvjedom i vukom.

Prve smjernice o strogoj zaštiti divljih vrsta od interesa za Europsku uniju u skladu s Direktivom o staništima objavljene su 2007. Njihov je cilj bio osigurati bolje razumijevanje odredbi o zaštiti vrsta i specifičnih termina koji se u njima koriste. Prve revidirane smjernice o strogoj zaštiti životinjskih vrsta od interesa Zajednice u skladu s Direktivom o staništima izdane su u listopadu 2021.¹¹ Ovaj se dokument bavi obvezama koje proizlaze iz članaka 12. i 16. Direktive o staništima. Njima se uspostavlja sustav stroge zaštite životinjskih vrsta iz Dodatka IV. (a) Direktive, uz dopuštene iznimke od ovih odredbi, ali pod određenim uvjetima. Dokument se uglavnom temelji na važnim presudama Suda Europske unije (SEU) i primjerima sustava zaštite vrsta koji postoje u različitim državama članicama. Dodatak III na primjeru vuka daje informacije o načinu primjene smjernica.

Međunarodne konvencije

Sve uključene države, osim Kosova, su ujedno i potpisnice dviju međunarodnih konvencija: Bernske konvencije i CITES-a koje postavljaju određena pravila za zaštitu VZ. Više informacija o međunarodnom pravnom okviru možete naći u Okviru 3.

---

¹¹ Mrežna stranica Europske komisije: Smjernica Direktive o staništima
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:C\(2021\)7301](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:C(2021)7301)

Polje 3: Bernska konvencija i CITES

Konvencija o očuvanju europskih divljih životinja i prirodnih staništa iz 1979. (**Bernska konvencija**¹²) je obvezujući međunarodni pravni instrument koji obuhvaća europski kontinent i dijelove Afrike, a u kojemu se navode staništa i vrste koje potpisnice konvencije trebaju zaštititi. Vrste uvrštene u Dodatak II. strogo su zaštićene (zabranjeno je namjerno hvatanje, ubijanje ili uznemiravanje ovih vrsta ili njihovih staništa). Vrste uvrštene u Dodatak III. su zaštićene (mogu se loviti, ali je lov potrebno regulirati kako populacije ne bi bile u opasnosti, npr. mjerama zatvaranja sezone lova i privremene ili lokalne zabrane lova kako bi se omogućio oporavak populacije). Medvjed i vuk strogo su zaštićeni Dodatkom II. Bernske konvencije. Ris je obuhvaćen Dodatkom III., ali je podvrsta balkanskog risa uvrštena u Dodatak II. Države potpisnice mogu uložiti rezerve kojima se pojedine vrste ne bi smatrale zaštićenim vrstama prema konvenciji. Sjeverna Makedonija je uložila rezervu na vuka u okviru Dodatka II. Slovenija je uložila rezervu na medvjeda i vuka, ali obzirom su obje vrste uvrštene u Dodatak IV. Direktive o staništima, to u praksi nema baš mnogo smisla. Kosovo* nije država potpisnica Konvencije.

CITES¹³ (Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka) stupila je na snagu 1975. Konvencija regulira korištenje i trgovinu ugroženim vrstama na globalnoj razini. U kontekstu VZ, CITES je naročito važna konvencija jer kod primjerice trofejnog lova kontrolira dozvole za izvoz ulovljenih životinja iz države u kojoj su ubijene. CITES uključuje popise vrsta u tri dodatka ovisno o tome je li trgovina primjercima divljih vrsta dozvoljena (Dodatak 1), strogo nadzirana dopuštenjima (Dodatak 2) ili je nadzirana dopuštenjima, ali pod širim okolnostima (Dodatak 3). Vuk, medvjed i ris uvršteni su u Dodatak 2 za europske zemlje.

Države potpisnice mogu uložiti rezerve kojima se pojedine vrste ne bi smatrale zaštićenim vrstama prema konvenciji. Sjeverna Makedonija je uložila rezervu na vuka 2000. godine. Kosovo* nije država potpisnica Konvencije.

Raspon pristupa koje različite zemlje primjenjuju u provedbi gore navedenih direktiva i ugovora rezultirao je nizom različitih pristupa upravljanju VZ u Dinaridima, kako je opisano u rezultatima i raspravi u nastavku.

2.3 Učenje o suživotu s velikim zvijerima iz iskustava EU-a

VZ su potencijalno konfliktne vrste na cijelom području rasprostranjenosti. Budući je riječ i o karizmatičnim vrstama, one mogu privući turiste (uključujući lovce u nekim državama) i svojom ulogom pridonijeti upravljanju ekosustavom (ekološke usluge, kao i društveno-ekonomske i kulturne usluge)¹⁴. Međutim, njihova prisutnost vezana je uz troškove koji nastaju u malim, vrlo specifičnim sektorima društva. Biološke potrebe VZ podrazumijevaju kako će one vjerojatno doći u sukob s ruralnim stanovništvom, posebice uzgajivačima stoke, pčelarima, poljoprivrednicima i lovcima. Društvo je kroz zaštitu VZ odlučilo potaknuti njihovo

¹² Vijeće Europe (1979.) Ugovor br. 104 Bernska konvencija o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention>

¹³ CITES (1973.) Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka: <https://cites.org/eng>

¹⁴ Tišma, S., Jelinčić, D.A., Tolić, I., Solić, A. i Malić Limari, S. (2021). Tko se boji vuka još? Socio-ekonomski i kulturološki učinci obitavanja vuka u Hrvatskoj. *Socijalna ekologija*, 30 (1), 117-130. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.30.1.6> (*Socijalna ekologija: journal for environmental thought and sociological research = Socijalna ekologija: Zeitschrift für Umweltgedanken und soziologische Forschung*, Vol. 30 No. 1, 2021)

očuvanje i povratak u određena područja u kojima su izumrle.

Postoji, dakle, odgovornost za **upravljanje i koordiniranje** očuvanja VZ koja leži i na pogođenim dionicima, a ona se obično temelji na **koordiniranom planu upravljanja** koji se izrađuje upravo u suradnji s tim istim dionicima. Ovo može uroditi plodom samo uspostavom točnog i vjerodostojnog **praćenja stanja populacija VZ i utjecaja** kao što su napadi na domaće životinje.

Naknada štete od VZ i **financijska potpora za provedbu mjera zaštite** smatraju se jednim od prvih koraka za smanjenje sukoba u suživotu ljudi i zvijeri. Većina zemalja EU-a postupno ide prema sustavu u kojem se naknada štete na domaćim životinjama, pčelinjacima ili poljoprivredi plaća kroz državni proračun te se uvode mjere za sprječavanje nastanka štete od strogo zaštićenih vrsta (ograđivanje, pastirski psi, pastiri, vidi Slika 4) bilo kroz državne fondove ili poljoprivredni fond za ruralni razvoj - EPFRR (Program ruralnog razvoja u okviru Zajedničke poljoprivredne politike)¹⁵. Ova praksa će se vjerojatno nastaviti prema novom ZPP-u (od 2023.) uz dodavanje potencijalnog financiranja kroz eko-scheme (izravna plaćanja)¹⁶. Jasno je da su mjere kompenzacije i prevencije poželjne kako bi se postupilo pravedno prema poljoprivrednicima, no usprkos tome valja voditi računa o shemama koje je potrebno pažljivo osmisliti i provesti kako bi se izbjegao porast sukoba¹⁷.

---

¹⁵ Marsden, K and T. Hovardas EU Rural Development Policy and the management of conflictual species: The case of large carnivores in: Biological Conservation 243: DOI: 10.1016/j.biocon.2020.108464

¹⁶ Informativna napomena EU platforme za suživot ljudi i VZ: Reforma zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) i mjera za poboljšanje suživota ljudi i velikih zvijeri:
https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/EU_Platform_CAP_and_large_carnivores_July21.pdf

¹⁷ Boitani, L., Ciucci, P., and Raganella-Pelliccioni, E. (2010). Ex-post compensation payments for wolf predation on livestock in Italy: a tool for conservation? Wildlife Research 37: 722-730:
https://www.kora.ch/malme/05_library/5_1_publications/B/Boitani_et_al_2010_Compensation_payments_for_wolf_predation_on_livestock_in_Italy.pdf

Slika 4: Mjere zaštite domaćih životinja (ograđivanje i pastirski pas, slika Irene Kavčič).

Iz usporedbi na razini EU-a jasno proizlazi da najveće naknade i plaćanja za prevenciju ne moraju nužno rezultirati najnižom razinom sukoba te je potrebno uzeti u obzir druge čimbenike¹⁸.

Do sukoba dolazi i radi **izravne interakcije između ljudi i VZ**, naročito medvjeda, tj. ljudi koji dolaze u izravan kontakt mogu biti ozlijeđeni ili čak smrtno stradati. Sukobi se mogu spriječiti prije svega educiranjem ljudi o odgovornom ponašanju u staništu medvjeda, kroz **gospodarenje otpadom** (smanjenjem pristupa medvjeda smeću), **upravljanje prometom** (prijelazi za divlje životinje, ograde i znakovi za smanjenje broja nesreća), pokušajem reguliranja ulaska u stanište medvjeda (u sportske i lovne svrhe i praćenjem utjecaja prihrane u svrhu lova ili promatranja medvjeda); te boljom povezanošću **staništa** medvjeda (planiranje infrastrukture).

Osim toga, važno je osigurati i sredstva kojima bi se evidentiralo i rješavalo incidentne situacije. Pojedine su zemlje počele oformljivati **hitne ili interventne timove (IT)** za sve tri vrste VZ ili za svaku vrstu zasebno kako bi rješavali incidentne situacije i potencijalno premještali medvjede s problematičnim ponašanjem (vidi Slika 5). Važno je da takvi timovi zabilježe i ponašanje ljudi ili medvjeda/vuka/risa kao mogući okidač problema kako bi se pristupilo mijenjanju praksi i izbjeglo buduće incidente.

Slika 5. Interventni timovi za medvjede aktivni su u pojedinim zemljama EU-a, uključujući Hrvatsku (Slika: Đuro Huber).

U pojedinim europskim državama provodi se i **usmrćivanje jedinki** u cilju upravljanja populacijom. U mnogim se državama problematične jedinke (medvjedi ili vukovi) koje su uspješno zaobišle mjere prevencije, mogu izlučiti primjenom iznimki. Iznimke se ponekad

---

¹⁸ Marsden, K. (2018) Preventing damage by large carnivores: A comparative overview of the use of the European Agricultural Fund for Rural Development to protect livestock in the Alpine countries: https://www.adelphi.de/en/system/files/mediathek/bilder/26022019_WISO-FAFRD-report-adelphi_FINAL.pdf

koriste i za širu kontrolu populacije, npr. izlučivanje određenog broja jedinki koristi se kao mjera predostrožnosti. Tako je u nekoliko članica EU-a¹⁹ dopušten „lovni zahvat u populaciju“ vukove pod uvjetom da je ova vrsta uvrštena u Dodatak V Direktive o staništima.

Sukobi s VZ usko su vezani uz ekonomske interese, ali mogu biti i puno veći. Interesi mogu odražavati različite **sociokulturne vizije** budućnosti ruralnih područja u kojima sukobi između različitih skupina ljudi mogu utjecati na VZ²⁰. Različiti načini mogu pomoći podržati suživot ljudi i velikih zvijeri, kao što je istaknuto u analizama slučaja EU platforme²¹ za suživot s velikim zvijerima i u nedavnim smjernicama Europske komisije o vrstama²². Uključivanje dionika u dijalog oko upravljanja VZ, npr. kroz **uspostavu platformi dionika**, smatra se važnim korakom u izbjegavanju eskalacije sukoba.

Osim prenošenja iskustava iz EU-a na Dinaride, ovaj projekt ima za cilj prenijeti i dinarska iskustva u EU države. Mnoge države članice zapadne ili središnje Europske unije poput Njemačke, izgubile su populacije VZ što znači da će sukobi znatno eskalirati kada se populacije vrae. Dinarsko iskustvo kontinuiranog suživota ljudi i VZ može nam dati dragocjene lekcije.

---

¹⁹ Medvjedi koji obitavaju na Dinari i u Pindskom gorju love se ili su uvršteni kao divljač u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, ali ne i u Srbiji, na Kosovu, Sjevernoj Makedoniji, Albaniji ili Grčkoj iz Huber et al. (2021) The status of hunting of brown bears in Europe: is it good or bad for bears? Neobjavljeno usmeno izlaganje na sjednici Specijalističke grupe stručnjaka za medvjede

²⁰ Npr. Linnell, J. (2013) From conflict to coexistence? Uvidi iz multidisciplinarnih istraživanja o odnosima između ljudi, velikih zvijeri i institucija: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_4_conflict_coexistence.pdf

²¹ Mrežna stranica Europske komisije: analize slučaja o suživotu ljudi i VZ: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/case_studies.htm

²² Smjernice Europske komisije (2021.) o strogoj zaštiti životinjskih vrsta od interesa Zajednice u skladu s Direktivom o staništima: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PL_COM:C\(2021\)7301&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PL_COM:C(2021)7301&from=EN)

3 Način prikupljanja informacija

Za stjecanje uvida u postojeću situaciju, projektni tim je izradio predložak intervjua za prikupljanje informacija o upravljanju VZ u Dinaridima. Predložak se temeljio na pregledu postojeće literature i povratnim informacijama stručnjaka, posebice Savjetodavnog odbora projekta. Obrazac intervjua (Dodatak 1) koristio se u 46 intervjua koja su se vodila sa stručnjacima iz vlade, civilnog društva i akademske zajednice u uključenim zemljama (vidi Dodatak 2 za popis ispitanika). Ispitanici su identificirani putem kontakta tajništva u regiji, projektnih partnera i na temelju povratnih informacija dobivenih od savjetodavnog odbora i samih ispitanika.

Intervjui su obuhvatili niz tema navedenih u nastavku koje doprinose uspjehu ili neuspjehu suradnje u upravljanju VZ:

Sljedeće teme su bile predmet procjene u svakoj državi:

- Kontekst (područje, stanovništvo i korištenje zemljišta, institucionalna struktura)
- Upravljačka tijela nadležna za upravljanje VZ
- Primjena međunarodnog prava i prava EU-a
- Nacionalno i regionalno zakonodavstvo
- Status, trendovi i rasprostranjenost VZ
- Planovi upravljanja i metode praćenja stanja VZ
- Glavne prijetnje populaciji
  - Glavni sukobi vezani uz prisutnost VZ
  - Mjere za sprječavanje nastanka štete od VZ i mjere kompenzacije
  - Status lova na VZ
  - Postojeće prekogranične inicijative

Intervjui su se uglavnom obavljali putem videopoziva ili telefonom. Ispitanici su upućeni u način korištenja i anonimnost njihovih podataka usprkos objavljivanju popisa ispitanika. Postavljen im je niz pitanja i svi su odgovori zabilježeni, u većini slučajeva na materinskom jeziku ispitanika, a u nekim slučajevima i na engleskom jeziku. Odgovori su prevedeni na engleski jezik i dostavljeni ostatku tima na analizu. Odgovori su korišteni za izradu pregleda stanja u svakoj državi navedenoj u nastavku (podaci o zemljama) i za izradu usporednih tablica i opisa.

Intervjui su imali dvostruku svrhu: prikupiti informacije i utvrditi interes za sudjelovanje na sastancima platforme. Stoga je bilo važno obuhvatiti što veći broj ispitanika u svakoj državi. Projektni tim je prilikom odabira ispitanika težio ravnomjernoj zastupljenosti dionika iz državnih institucija, zagovornika očuvanja vrsta, znanstvene zajednice, lovačkih udruga i poljoprivrednih aktera.

Jasno je da sugovornici imaju svoje mišljenje kada je riječ o upravljanju VZ. Stoga se u analizi vodilo računa o razlikama u prikupljenim mišljenjima, službenim stajalištima i znanstvenim dokazima. U nastavku navodimo kvalifikatore u slučaju spornih ili nesigurnih činjenica.

4 Rezultati

Rezultati se nadovezuju na dvije glavne procjene upravljanja koje su ranije provedene u regiji u otprilike 10-godišnjim intervalima. Prva procjena upravljanja provedena je u okviru Bernske konvencije 2002²³. Inicijativa za velike zvijeri u Europi (LCIE) također je provela istraživanje populacije u Europi u kojoj su korišteni stručni upitnici (ukratko opisani u Kaczensky et al 2012.)²⁴. Korištene informacije su temeljene na sažecima o zemljama i opise u nastavku (vidi Dodatak 3). U Dodatku 4 uspoređene su najvažnije stavke gore navedenih upitnika, sažetaka i opisa. Iako se ide prema strožoj zaštiti VZ brojni **problemi prepoznati u 2002. i 2012. traju i u 2021.**

Usporedbe su navedene u nastavku, dok je detaljniji pregled po pojedinačnim zemljama naveden u sažecima (Dodatak 3).

4.1 Stanje populacije

Tablica 2 daje procjenu brojnosti populacije u svakoj zemlji na temelju odgovora prikupljenih u intervjuima (službene brojke ili stručna procjena). Nekoliko zemalja ima sustave praćenja stanja, dok se većina brojki temelji na nepotvrđenim procjenama kao što je opisano u nastavku. Zbrajanjem brojki dobivaju se slični brojčani pokazatelji kao oni koji se navode u procjenama Inicijative za velike zvijeri u Europi ranije u ovom izvješću (otprilike 4000 vukova (dinarsko-balkanska populacija), oko 4000 medvjeda (dinarsko-pindska populacija), 120-130 risova (dinarska populacija) i samo oko 50 jedinki balkanskog risa (Kaczensky et.al. 2021. ⁸). Populacije se razlikuju od zemlje do zemlje ovisno o njihovoj veličini, područjima u kojem populacije obitavaju i načinu na koji se njima upravlja. Nije moguće isključiti potencijalno dvostruko prebrojavanje istih jedinki u različitim zemljama.

Tablica 2: Stanje i trend populacije

Brojčani pokazatelji za 2021. (* = procjena nije provjerena, za risa () = subpopulacija balkanskog risa, "-" = nema podataka).

Zemlja	Medvjed Procjena	Medvjed Trend	Vuk Procjena	Vuk Trend	Ris Procjena	Ris Trend
Albanija	*180-200	Stabilno na državnoj razini	*200-250	Stabilno	(5-10)	Stabilno s tendencijom opadanja
Bosna i Hercegovina	*1000-1200	U blagom porastu	400-600	Stabilno ili u padu	*80-90	-
Hrvatska	846-1072	Stabilno	163	U padu ili stabilno	85-90	stabilno ili u porastu
Kosovo*	*80-100	-	*100	-	*(6)	-
Crna Gora	*423	-	*592	-	*(0)	-
Sjeverna Makedonija	*333-381	Stabilno ili u porastu	*400-1100	U blagom padu	(32)	Stabilno
Srbija	*100	U porastu	*800-900	stabilno ili u blagom porastu	*40-60	Stabilno
Slovenija	700-900	U porastu	104-129	U porastu	29	-

²³ Sastanak Stalnog odbora Konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa 22 (2002.) Akcijski planovi velikih zvijeri za područje Dinare i Pinskog gorja <https://cupdf.com/document/ap-dinara-pindus-range-lc-large-carnivore-action-plans-f-or-dinara-pindus.html>

²⁴ Petra Kaczensky, Guillaume Chapron, Manuela von Arx, Djuro Huber, Henrik Andrén, and John Linnell (Editors) (2012) Status, management and distribution of large carnivores – bear, lynx, wolf & wolverine – in Europe part 1: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part1_statusoflcineurope.pdf and part 2: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part2_species_country_reports.pdf

Najveće populacije medvjeda nalaze se u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji, dok ostale zemlje imaju relativno male populacije. Za vuka se pak vode procjene najveće brojnosti populacije u Srbiji i Sjevernoj Makedoniji. Populacija risa je mala u cijeloj regiji.

4.2 Zakonodavstvo i stanje lova

Na osnovu intervjua i usporedbe s ranijim pregledima vidljiv je postupni razvoj u smjeru **zaštite VZ** kako bi se ispunili zahtjevi Bernske konvencije (ili Direktive o staništima u slučaju Slovenije i Hrvatske). U Sjevernoj Makedoniji vuk se smatra vrstom divljači, a lov se čak potiče i nagradama, kojima se privlače lovci iz inozemstva (vidi tablicu 3). Vuk se lovi i u Bosni i Hercegovini te Crnoj Gori. Medvjed se u Republici Srpskoj smije loviti u lovnoj sezoni, ali ne i u Federaciji Bosne i Hercegovine. U Crnoj Gori medvjed je teoretski divljač uz lovostaju (zabrana lova za ženke s mladuncima, lovostaj za medvjede do dvije godine starosti), ali u praksi ga se ne lovi već dvadeset godina. Iznimke na snazi omogućuju izlučivanje lovne kvote na medvjeda ili vuka u većini zemalja, uključujući i članice EU-a, Hrvatsku i Sloveniju.

Tablica 3: Lov u Dinaridima.

Zemlja	Medvjed	Vuk	Ris
Albanija	Ne. Samo iznimke za problematične životinje.	Ne. Samo iznimke za problematične životinje.	Ne
Federacija Bosne i Hercegovine	Ne. Samo iznimke za problematične životinje.	Da. Mužjak vuka: 1. siječnja - 31. prosinca (bez zatvorene lovne sezone) Ženka vuka s mladuncima: 1. srpnja - 28./29. veljače	Ne
Republika Srpska	Lovi se. Sezona: 1. listopada - 15. svibnja	Da. Mužjak vuka: 1. siječnja - 31. prosinca (bez zatvorene lovne sezone) Ženka vuka s mladuncima: 1. srpnja - 28./29. veljače	Ne
Hrvatska	Ne. Međutim, godišnja kvota od 16 % veličine populacije određena je kao iznimka i uključuje uklanjanje iz predostrožnosti, stradavanje u prometu i intervencijsko uklanjanje.	Ne	Ne
Kosovo*	Ne	Ne	Ne
Crna Gora	Vrsta divljači, ali nulta kvota.	Da. Sezona: 1. listopada - 28./29. veljače	Ne
Sjeverna Makedonija	Ne	Da. Sezona: 1. siječnja - 31. prosinca (bez zatvorene lovne sezone)	Ne
Srbija	Ne. Samo iznimke za problematične životinje	Da (osim u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini), preporučena kvota do maksimalno 30 % populacije. Sezona: 1. srpnja – 31. ožujka	Ne
Slovenija	Ne, iako se dio populacije može ukloniti primjenom iznimki	Ne. Samo iznimke za problematične životinje	Ne

4.3 Praćenje stanja / monitoring

Nedostatak točnog praćenja stanja populacije i njezine rasprostranjenosti u većini zemalja predstavlja naročiti problem kod određivanja lovnih kvota ili iznimki (vidi tablicu 4). Slovenija i Hrvatska primjenjuju niz metoda praćenja, uključujući genetičku analizu, koje se smatraju pouzdanima jer daju točan uvid i ispunjavaju zahtjeve izvješćivanja iz članka 17. Direktive o staništima (iako neki dionici još uvijek izražavaju zabrinutost u pogledu točnosti svih procjena, posebno za vuka).

U svim ostalim zemljama brojnost populacije najčešće procjenjuju na temelju zapažanja lovaca, dok se u nekim slučajevima brojnost procjenjuje primjenom telemetrije i foto-zamki. U većini slučajeva stručnjaci smatraju kako primijenjene metode ne daju znanstveno utemeljene brojčane pokazatelje. U najgorim slučajevima (to se općenito odnosi na vuka za koji vlada manji lovní interes i kod kojega su zapažanja i prepoznavanje jedinki otežani), dobivene brojke su uglavnom pretpostavke (lovci dostavljaju manji broj pobrojanih jedinki). Prekogrančno praćenje se provodi iznimno rijetko (s izuzetkom balkanskog risa) kao što je opisano u nastavku. To znači da postoji rizik od dvostrukog prebrojavanja istih jedinki u različitim zemljama i neusporedivih brojki među zemljama. Naposljetku, ispitanici su u gotovo svim zemljama istaknuli nedostatak znanstvenih podataka, educiranog osoblja i financiranja što predstavlja prepreku za uvođenje sustava praćenja stanja.

Tablica 4: Praćenje stanja u Dinaridima.

Zemlja	Medvjed	Vuk	Ris
Albanija	Procjene su temeljene na foto-zamkama, stručnom mišljenju i ekstrapolaciji. Početak genetičkog praćenja stanja u jednoj maloj regiji na jugoistoku zemlje	Procjene su temeljene na foto-zamkama, stručnom mišljenju i ekstrapolaciji.	Istraživanje praćenjem tragova, metodom hvatanje – označavanje i puštanje – ponovno hvatanje jedinki, opsežnim i intenzivnim istraživanjem primjenom foto-zamki
Bosna i Hercegovina	Procjene su temeljene na metodi prebrojavanja jedinki divljači, a u nekim područjima i na genetičkom praćenju stanja	Procjene su temeljene na metodi prebrojavanja jedinki divljači	Procjene su temeljene na metodi prebrojavanja jedinki divljači
Hrvatska	Plan praćenja stanja uključuje: genetičko prebrojavanje na temelju uzoraka izmeta, bilježenje svih slučajeva smrtnosti i šteta od medvjeda, foto-zamke, prebrojavanje jedinki od strane lovaca na hranilištima unutar lovišta. Ne provodi se praćenje plijena VZ	Plan praćenja stanja uključuje: Genetičko uzorkovanje (nepotpuno) i (prostorne i vremenske pojave napada vukova na domaće životinje), telemetrija, foto-zamke, prikupljanje svih znakova prisutnosti vukova primjenom SCALP kriterija (razvijeni u okviru projekta SCALP - Status i očuvanje populacije alpskog risa)	Plan praćenja stanja uključuje: Foto-zamke, genetičko uzorkovanje
Kosovo*	Procjene temeljene na podacima upravitelja lovišta	Procjene temeljene na podacima upravitelja lovišta	Procjene temeljene na podacima upravitelja lovišta, foto-zamkama
Crna Gora	Procjena/istraživanje lovačkih udruga i stručnih službi u zaštićenim područjima	Procjena/istraživanje lovačkih udruga i stručnih službi u zaštićenim područjima	
Sjeverna Makedonija	Procjene temeljene na foto-zamkama i daljnjoj ekstrapolaciji, genetička studija (2008.)	Procjene temeljene na foto-zamkama	Praćenje stanja u okviru Programa oporavka balkanskog risa, istraživanja
Srbija	Povremeno u okviru projekata (foto-zamke, telemetrija,	Procjene su temeljene na metodi prebrojavanja jedinki divljači kao	Povremeno primjenom

Zemlja	Medvjed	Vuk	Ris
	genetičko prebrojavanje (samo lokalno, u NP Tara))	što su telemetrijsko istraživanje, foto-zamke. Nešto genetičkog uzorkovanja tkiva i prateće analize.	foto-zamki
Slovenija	Plan praćenja stanja uključuje: genetičko prebrojavanje, određivanje brojnosti, praćenje, modeliranje populacije, prebrojavanje na hranilištima	Plan praćenja stanja uključuje: genetičko prebrojavanje, analizu veličine populacije i genetičku analizu, metodu vučjeg zavijanja	Plan praćenja stanja uključuje: foto-zamke, genetičko uzorkovanje

4.4 Planovi upravljanja

Usporedo s gore navedenim, u mnogim zemljama ne postoje **planovi upravljanja**. Hrvatska i Slovenija imaju planove (u ovom trenutku neki su u fazi ažuriranja) i oni su u određenoj mjeri međusobno usklađeni (vidi tablicu 5).

Srbija i Albanija izradile su planove upravljanja medvjedom, ali nisu provedeni u praksi. Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine nedavno su donijele nacрте planova. U ostalim državama ne postoje planovi upravljanja, a nedostatak kapaciteta za praćenje stanja jasan je znak slabe vjerojatnosti da će ih se izraditi u bliskoj budućnosti. U svim zemljama u kojima obitava, balkanski ris predstavlja iznimku zbog prekograničnog *Programa oporavka balkanskog risa*²⁵ u okviru kojega se provodi njegovo koordinirano praćenje stanja, planiranje upravljanja i uključivanje dionika.

Tablica 5: Planovi upravljanja u Dinaridima.

Zemlja	Medvjed	Vuk	Ris
Albanija	Akcijски plan (2007.), bez plana upravljanja	Ne	Akcijски plan (2007.), bez plana upravljanja (euroazijski ris). Proveden plan za balkanskog risa
Bosna i Hercegovina	Nacrt plana	Ne	Ne
Hrvatska	Da. Zadnji put ažuriran 2019. Plan upravljanja proveden, akcijski plan se obnavlja svake godine.	Da. Potrebno obnoviti aktualni plan upravljanja	Da. Potrebno obnoviti aktualni plan upravljanja
Kosovo*	Ne	Ne	Ne
Crna Gora	Ne	Ne	Ne
Sjeverna Makedonija	Ne	Ne	Plan upravljanja balkanskim risom samo u jednom NP (Mavrovo)
Srbija	Ne Postoji nacrt plana upravljanja	Ne Postoji nacrt plana upravljanja	Ne Postoji nacrt plana upravljanja
Slovenija	Da. Potrebno obnoviti aktualne strategije/planove	Da. Potrebno obnoviti aktualne strategije/planove	Da. Strategija upravljanja provedena, postojeći akcijski plan potrebno obnoviti

Uključivanje dionika nije dostatno razvijeno u većini zemalja uz iznimku država članica EU-a. Lovačke organizacije obično su u najvećoj mjeri uključene u upravljanje VZ i vlade se oslanjaju na njih u dostavljanju podataka o brojnosti populacije. Poljoprivredne organizacije

²⁵ Mrežna stranica organizacije za zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša u Albaniji (PPNEA): Organizacija za zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša u Albaniji (PPNEA): Program oporavka Balkanskog risa: <https://ppnea.org/balkan-lynx-recovery-program/>

su slabije organizirane i međusobno podijeljene, što otežava pronalaženje glasnogovornika koji bi zastupali njihove interese. Samo se u Sloveniji poljoprivredni sindikat i poljoprivredna komora mogu smatrati relativno aktivnim tijelima, kao i Savez pčelarskih organizacija Crne Gore. Iako su nevladine organizacije posvećene očuvanju prirode prisutne u većini zemalja, mnoge od njih su male i ne raspolažu dostatnim kapacitetima. Usprkos navedenome, prekogranične inicijative uglavnom su pokrenute zahvaljujući suradnji s nevladinim organizacijama i znanstvenicima, a ponekad i zahvaljujući međunarodnoj potpori.

Tako je primjerice WWF Adria radila na većoj skali regionalne suradnje, dok udruženje Parkovi Dinarida - mreža zaštićenih područja Dinarida obuhvaća zaštićena područja diljem regije. Organizacije kao što su Makedonsko ekološko društvo (MES), Organizacija za zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša u Albaniji (PPNEA), Ekološki odgovorna akcijska grupa (ERA) na Kosovu*, Centar za životnu sredinu (Bosna i Hercegovina, Republika Srpska) i Centar za zaštitu i istraživanje ptica Crne Gore (CZIP) aktivne su u prekograničnoj i međunarodnoj suradnji. Projekt „Bear in Mind“²⁶ koji je financiran kroz instrument TAEIX ima za cilj unaprijediti sudjelovanje i angažman dionika u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini.

4.5 Glavne prijetnje populaciji velikih zvijeri

Osim nedostatka znanstvenih dokaza i koordiniranog praćenja, u regiji su prisutne brojne **prijetnje vrstama VZ**, no kako se praćenje utjecaja često ne provodi, sljedeće se prijetnje temelje na mišljenju stručnjaka (vidi tablicu 6).

Tablica 6: Glavne prijetnje.

Zemlja	Medvjed	Vuk	Ris
Albanija	krivolov, hvatanje	krivolov (malo podataka)	degradacija staništa
Bosna i Hercegovina	krivolov, degradacija staništa, infrastruktura, uznemiravanje, problematični medvjedi	istrebljivanje, krivolov	krivolov
Hrvatska	omjer mužjaka/ženki, problematični medvjedi (habituirani), infrastruktura, uznemiravanje, turizam	krivolov, javno prihvaćanje, nedostatak prirodnog plijena (lokalno, južno u RH), degradacija staništa (uključujući napuštanje staništa), samouvjereni vukovi (povezano s odlaganjem leševa), hibridizacija	genetika / parenje u srodstvu
Kosovo*	uznemiravanje (upravljanje šumama), krivolov, gospodarenje otpadom	krivolov, uznemiravanje, turizam	krivolov, uznemiravanje, turizam
Crna Gora	krivolov, uznemiravanje, degradacija staništa, turizam	krivolov, konkurencija oko plijena (sukob s lovcima), degradacija staništa	nije primjenjivo
Sjeverna Makedonija	krivolov, degradacija staništa, zamke	krivolov, lov	konkurencija oko plijena, parenje u srodstvu, istrebljivanje / krivolov, degradacija staništa
Srbija	degradacija staništa, infrastruktura, dostupnost plijena, krivolov	degradacija staništa, dostupnost plijena, hibridizacija	genetika / parenje u srodstvu
Slovenija	javno prihvaćanje, utjecaj medija, lov, degradacija	javno prihvaćanje, utjecaj medija, vuk koji se ne boji	genetika / parenje u srodstvu, krivolov, stradavanje u

²⁶ Projekt „Bear in Mind“: <http://bearinmind.me/about-us/>

Zemlja	Medvjed	Vuk	Ris
	staništa i ekološka povezanost	ljudi, degradacija staništa, stradavanje u prometu	prometu

U zemljama u kojima je dopušteno loviti određene VZ, neki lov smatraju kao ugrozu/prijetnju jer učinci nisu dobro izmjereni. U širem smislu, čak i u državama u kojima je lov dobro reguliran, krivolov predstavlja značajan problem bilo da se radi o odstrelu, trovanju ili hvatanju zamkama radi smanjenja brojnosti populacije u određenim područjima. Ovakvo postupanje utječe na sve vrste. U Albaniji stručnjaci naglašavaju učinke iz prakse hvatanja mladunaca za privatnu držanje i ubijanja njihovih majki (Slika 6). Stavovi javnosti o VZ i podrška krivolovu usko je vezana uz sukobe u nastavku. Dodatne prijetnje svim vrstama su gubitak staništa zbog razvoja infrastrukture.

U svim bi zemljama veliki infrastrukturni planovi mogli predstavljati ozbiljnu prijetnju tijekom nadolazećih godina²⁷, uključujući i uznemiravanje kao posljedicu sve većeg razvoja turističke djelatnosti. Osim toga, loše gospodarenje otpadom može uzrokovati češći kontakt ljudi i medvjeda, potencijalno problematično ponašanje medvjeda (čije je ponašanje uvjetovano hranom) zbog čega takve jedinke treba ukloniti iz populacije. Isto tako, prihranjivanje medvjeda od strane lovaca može utjecati na njihovo ponašanje i porast broja mladunaca, iako lovci tvrde da praksa hranjenja drži medvjede podalje od sela i poljoprivrednog zemljišta. I nedostatak prirodnog plijena za vuka je čimbenik koji doprinosi štetama na stoci u dijelovima Hrvatske i Sjeverne Makedonije. Hibridizacija vuka i psa smatra se prijetnjom u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji, ali nije istraživana u drugim zemljama. Kod risa se parenje u srodstvu smatra najozbiljnijom prijetnjom jer su njegove populacije male i izolirane.

---

²⁷ Planirano je preko 580 milijuna eura dodatnih sredstava za daljnji razvoj infrastrukture u regiji zapadnog Balkana, WBIF - https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/eu-starts-implementing-economic-and-investment-plan-western-balkans-2020-12-17_en;
Transport - <https://w.bif.eu/sectors/transport>;
Financijski plan EU za Zapadni Balkan – 30 milijardi eura u sedam godina, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/integrity-compliance-in-western-balkans-infrastructure-projects/>;
Povezivanje i ulaganja u infrastrukturu na Zapadnom Balkanu, https://w.bif.eu/storage/app/media/Library/6.%20Connectivity%20Agenda/brochure_wb_connectivity_agenda_en.pdf, https://www.eib.org/attachments/efs/infrastructure_investment_in_the_western_balkans_en.pdf;
Nacrt prostornog plana Srbije od 2021. do 2035. godine - karta cestovne infrastrukture: https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/03aREF_PPRS_saobracaj.jpg puni tekst plana: <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

Slika 6. Član interventnog tima oslobađa medvjeda iz zamke krivolovca (Slika: Josp Kusak).

4.6 Glavni sukobi

U kontekstu **najčešćih sukoba**, vuk je daleko najkonfliktnija vrsta i ljudi o njemu imaju najlošije mišljenje (vidi Tablica 7). Razlog tomu su štete na stoci, a u manjem broju slučajeva i napadi na lovačke pse. Samo je nekoliko ispitanika u Bosni i Hercegovini i Sloveniji spomenulo strah od vukova kao problem. Neki ispitanici su istaknuli da su stočari navikli na vukove i da tradicionalno provode mjere zaštite. U Albaniji se primjerice sukob vezan za uništavanje stoke ne smatra naročito značajnim jer pastiri čuvaju svoja stada.

Medvjed slovi kao nešto manje konfliktna vrsta u regiji, ali uništavanje pčelinjih košnica i štete na stoci uzrokuju napetost. Problematično ponašanje medvjeda (zbog hranjenja otpadom, ulazak u sela, itd.) je problem u nekim mjestima, ali čini se da je zemljopisno ograničen. Samo su u Hrvatskoj i Sloveniji problematični medvjedi bili ozbiljan izvor sukoba. Ris je puno manje konfliktan (dijelom i zbog male populacije), ali postoji određena konkurencija oko plijena s lovcima i tek povremeno štete na domaćim životinjama.

Tablica 7: Sukobi vezani uz prisutnost VZ.

Zemlje	Medvjed	Vuk	Ris
Albanija	štete	štete, sukob u lovu	mala razina sukoba
Bosna i Hercegovina	štete, strah	štete, sukob u lovu, strah od hrabrih vukova	mala razina sukoba
Hrvatska	poteškoće s medvjedima naviknutima na ljude	štete, strah, sukob u lovu	sukob u lovu
Kosovo*	štete	štete	mala razina sukoba
Crna Gora	štete, konkurencija oko šumskih proizvoda	štete	mala razina sukoba
Sjeverna Makedonija	štete, strah	štete	mala razina sukoba
Srbija	štete, strah	štete, sukob u lovu, strah	mala razina sukoba
Slovenija	štete, strah	štete	sukob u lovu, štete (minimalne)

4.7 Zaštita stoke i mjere kompenzacije

Kada je riječ o **reakciji na smanjenje sukoba**, u mnogim zemljama teoretski postoji naknada štete (vidi sl. 7) koju plaćaju ili lovačke udruge (u slučaju lova na VZ) ili nadležna tijela iz sektora poljoprivrede, zaštite prirode, okoliša, tijela lokalne vlasti ili upravitelji zaštićenih područja (vidi tablicu 8).

Slika 7: Čuvanje stoke na paši (Slika: Đuro Huber).

Tablica 8: Kompenzacija i zaštita.

Zemlja	Pravila kompenzacije i prevencije	Plaćanja za kompenzaciju i prevenciju (ako su poznati)
Albanija	Pastirski psi, pastiri, ograde, ograđeni prostori noću koji se koriste kao preventivne mjere koje država ne financira.	Nema plaćanja
Bosna i Hercegovina	Republika Srpska: Postoji kompenzacija (100 % troškova) uz mjere prevencije kao preduvjet za medvjeda i risa, bez naknade za vuka. Trošak dijele Ministarstva poljoprivrede, upravitelji lovišta i općina. Federacija Bosne i Hercegovine: Postoji kompenzacija uz mjere prevencije kao preduvjet	Ministarstvo poljoprivrede evidentira naknadu, no ona nije javno dostupna
Hrvatska	Postoji kompenzacija uz mjere prevencije kao preduvjet Medvjed: kompenzaciju plaćaju nositelji prava lova Vuk: kompenzaciju plaća nadležno tijelo za zaštite okoliša Sve štete se nadoknađuju u praksi (unutar 1 god.) Mjere prevencije mogu se financirati u okviru EPFRR-a (Mjera 4.4).	Kompenzacija 2018. Utrošeno: 1.658.948,00 HRK (221.193 EUR), 1218 slučajeva Prevencija U prosjeku je planirano 900.000 € godišnje u okviru predmetne mjere (6,5 milijuna € za financijsko razdoblje 2014.-20.), mada ona uključuje niz drugih aktivnosti
Kosovo*	Postoji plan isplate kompenzacije ali se ne primjenjuje	Ne provodi se
Crna Gora	Postoji kompenzacija uz mjere prevencije kao preduvjet. Komisija procjenjuje stopu naknade.	Kompenzacija se rijetko susreće u praksi
Sjeverna Makedonija	Postoji kompenzacija štete za medvjeda, ali ne i za risa ili vuka	Kompenzacija Prosječno 600.000 € godišnje (2013.-2018.) ²⁸
Srbija	Postoji kompenzacija, mjere prevencije kao preduvjet. Komisija procjenjuje stopu naknade	Kompenzacija se rijetko susreće u praksi
Slovenija	Postoji kompenzacija, mjere prevencije kao preduvjet. Mjere prevencije financirane su iz nacionalnih fondova, EAFRD-a, projekata LIFE (LIFE Slow olf, LIFE DINALP BEAR)	Kompenzacija Medvjed: prosječno 86.500 € godišnje (865.000 € između 2010.-19.) Vuk: prosječno 172.000 € godišnje (1,72 milijuna € između 2010.-19.) Prevencija 2019. 237.428 € od čega: - 130.798 € za električne ograde - 88.608 € za pastirske pse stada - 18.022 € za korištenje pastira

U Sloveniji i Hrvatskoj postoje funkcionalni sustavi kompenzacije, a dostupna je i podrška za uvođenje preventivnih zaštitnih mjera (preduvjet za dobivanje naknada, Slika 7). U Bosni i Hercegovini te Sjevernoj Makedoniji postoji naknada štete koju počinio medvjed, ali ne i vuk. Na Kosovu* postoji naknada štete koju počinio vuk, ali ne i medvjed (iako se rijetko plaća), a u Crnoj Gori postoji naknada štete za obje vrste. U Albaniji ne postoje sustavi kompenzacije (ali kako je navedeno ranije, tamo su pastiri više naviknuti živjeti s VZ nego u drugim područjima).

Neke zemlje također poduzimaju korake da uspostave interventne timove (IT) za brzo

²⁸ Nova lokacija (2018.), tužba radi štete koju je počinio medvjed, država plaća: <https://prizma.mk/mechkite-tuzheni-drzhavata-plaka/>

reagirane u slučaju incidenata povezanih s medvjedima. Hrvatska i Slovenija raspolažu funkcionalnim timovima, dok je Republika Srpska u procesu formiranja takvog tima. Međutim, u nekim zemljama nedostaju resursi za provedbu potrebnih zadaća, primjerice u Crnoj Gori nedostaje odgovarajuće vozilo koje bi se koristilo u slučaju primijećenih incidenata, a tu su i poteškoće s financiranjem i edukacijom osoblja.

4.8 Postojeće prekogranične inicijative

Konačno, ispitanici su također pružili informacije o **postojećim prekograničnim projektima** (vidi tablicu 9). U Hrvatskoj i Sloveniji uspostavljena je vrlo dobra i dugotrajna suradnja stručnjaka i nevladinih organizacija. Ovi su akteri također aktivno uključeni u provedbu projekata zajedno sa svojim vladama, s kojima se potiče razmjena znanja kao primjerice u okviru Interregovog projekta Carnivora Dinarica.

Hrvatska i Slovenija surađuju i s drugim državama EU-a, posebice s alpskim zemljama poput Italije i Austrije kroz istaknute, sufinancirane projekte LIFE kojima upravlja Zavod za šume Slovenije (LIFE DINALP Bear i LIFELYNX), te u okviru velikih prekograničnih partnerstava kojima upravljaju nevladine udruge (LIFE EUROLARGE CARNIVORES, LIFE SWiPE). Dugogodišnji Program oporavka balkanskog risa bio je ključan u okupljanju prekograničnih stručnjaka (Albanija, Kosovo* i Sjeverna Makedonija) s konkretnim ciljem spašavanja balkanskog risa. Budući da se suradnja između ostalih država u velikoj mjeri temelji na individualnim kontaktima, ona je olakšana ili otežana ovisno o postojećim međudržavnim odnosima.

Nevladine organizacije iz Hrvatske, Crne Gore i Republike Srpske imaju dobru suradnju, uključujući i onu na projektu Bear in Mind. Međutim, situacija u Bosni i Hercegovini zahtijeva posebnu pažnju zbog njezine regionalne podjele²⁹. Svaki entitet je odgovoran za upravljanje VZ, no iako postoji međuentitetsko tijelo za okoliš, ispitanici su opisali međuresornu suradnju kao tešku. Ova situacija također otežava suradnju drugih zemalja s Bosnom i Hercegovinom na državnoj razini. Jasno je da specifični politički odnosi između zemalja također čine razliku.

Tablica 9: Projekti i programi u regiji.

Naziv	Datumi	Uključene zemlje	Opis projekta	Mrežna stanica
Program oporavka balkanskog risa	2006. - danas	AL, MZ, KO, CH, DE	Program čiji je cilj spasiti kritično ugroženog balkanskog risa od izumiranja. Vizija projekta je uspostaviti „dugotrajnu održivost populacije balkanskog risa u njenom povijesnom rasponu rasprostranjenosti u skladu s potrebama lokalne zajednice i uz njihovu podršku”.	https://ppnea.org/balkan-lynx-recovery-program/
Life Dinalp bear	07.2014.-06.2019.	SI, HR, AT, IT	Poboljšati praćenje populacije, smanjiti sukobe i poboljšati suživot ljudi i medvjeda, promicati prirodnu rasprostranjenost medvjeda u Alpama	https://dinalpbear.eu/home-page-1/
Life lynx	07.2017.-03.2024.	SI, HR, IT, RO, SK	spašavanje dinarske i jugoistočne alpske populacije risa od izumiranja i njegovo dugoročno očuvanje kroz ponovno uvođenje životinja, angažman dionika,	https://www.lifelynx.eu/

²⁹ Bosna i Hercegovina (BiH) je regionalno podijeljena na entitete: Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) sukupno 16 kantona), Republika Srpska (RS) i Distrikt Brčko.

Naziv	Datumi	Uključene zemlje	Opis projekta	Mrežna stanica
			praćenje	
LIFE EUROLARGE CARNIVORES	09.2017.-02.2022.	DE, AT, CH, FI, FR, DE, HU, IT, PL, RO, ES, HR, SLO, NO	Poboljšati komunikaciju i prekograničnu suradnju na velikim zvijerima. WWF Adria koordinirao je provedbu pojedinih aktivnosti u regiji.	https://www.eurolargecarnivores.eu/en/
Zaštita smeđeg medvjeda u Dinaridima	01.2018.-12.2020.	BIH31, ME	Razviti prekogranično praćenje i plan gospodarenja medvjedom između uključenih zemalja.	https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/181106Budva_15_BBPD_LC%20Aleksandar%20Perovic.pdf
Interreg Carnivora Dinarica	09.2018.-08.2021.	SI, HR	Uspostavljanje međuinstitucionalne suradnje, usklađivanje istraživanja populacija vuka i risa, zajednička analiza povezanosti staništa, zajednička evaluacija usluga ekosustava velikih zvijeri kao i ispitivanje i provođenje mjera zaštite stoke.	https://www.carnivoradinarica.eu/en/large-carnivores/olf/biology-ecology-and-behaviour/
Bear in Mind	11.2019.-05.2022.	BiH, ME	Projekt za osnaživanje i razvoj kapaciteta uprava zaštićenih područja i ekoloških nevladinih organizacija u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini te poboljšanje razine sudjelovanja u procesima kreiranja politika.	http://bearinmind.me/about-us/
Interreg Adrion DINALPCONNECT	3.2020.-8.2022.	SI, HR, AL, BiH, GR, IT	Ojačati transnacionalnu i sektorsku suradnju radi poboljšanja ekološke povezanosti u Dinarskom gorju, povezujući ju s Alpama. Uspostaviti prekogranične veze između područja u okviru ekološke mreže Natura 2000 i zaštićenih područja, s naglaskom na prioritetne vrste i staništa.	https://dinalpconnect.adrioninterreg.eu/
LIFE SWiPE	09.2020.-08.2023.	BiH, BG, HR, IT, PL, RO, SK, RS, ES, UA	Smanjiti kaznena djela protiv divljih vrsta kroz bolju provedbu propisa EU-a o zaštiti okoliša i veći broj uspješno procesuiranih kaznenih djela	https://www.wwfadria.org/what_we_do/all_initiatives/life_swipe/

Uz Sporazum iz Budve (vidi uvod), niz drugih **regionalnih inicijativa** u ranijem razdoblju imao je za cilj uspostaviti suradnju na regionalnoj razini (vidi tablicu 10).

Niti jedna od ovih inicijativa nije se posebno bavila velikim zvijerima, mada su neki od njihovih ciljeva komplementarni. Projektni tim sastavlja bazu podataka³⁰ o postojećim prekograničnim projektima i inicijativama koje će se nadograđivati tijekom rada platforme.

Tablica 10: Inicijative u regiji

Naziv	Datum i	Uključene zemlje	Opis projekta	Mrežna stanica
Inicijativa Dinarskog luka	2008. - danas	AL, BIH, HR, ME, SE, SI	Široki okvir suradnje koji okuplja partnere aktivne u regiji s raznolikim portfeljem projekata i inicijativa usmjerenih na osiguranje dugoročnog očuvanja i održivog razvoja ovog dijela Europe.	https://www.panda.org/discover/our_focus/biodiversity/protected_areas/pa4lp/dinarc_arc/
Rezolucija o Dinarskim Alpama	03.2011.	AL, ME, HR, KO, MZ, SI (BiH planira potpisati rezoluciju)	Rezolucija koju su usvojili predstavnici Dinarskih zemalja za održivi razvoj Dinarskog planinskog lanca. Inicijativa Slovenije na Konferenciji Dinarskih Alpa koja je održana paralelno s 11. Alpskom konferencijom.	https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Organization/Partners/Dinarc_Arc_Resolution.pdf
Sporazum iz Budve	11.2018.	AL, BIH, HR, KO, ME, MZ, SRB, SI, BG, GR	Na regionalnoj radionici Platforme EU-a za suživot ljudi i VZ postignut je dogovor o zajedničkom radu na uspostavi Dinarske platforme za očuvanje i upravljanje velikim zvijerima.	https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/181106Budva_LCP_Workshop%20statement-EN.pdf

³⁰ Vidi bazu podataka projektnog tima ovdje: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1vXHoBW6H1oYXceh90d6yIXRuQ87y1fS5/edit#gid=1209534236>

5 Rasprava, sljedeći koraci i izgledi

Gornja tablica zorno pokazuje postojanje potrebe za povećanjem kapaciteta i razmjenom na temu praćenja stanja i upravljanja VZ. Slovenija i Hrvatska imaju (uz poneke iznimke) dobro razvijen sustav planiranja upravljanja i praćenja stanja, u određenoj mjeri zbog poticanja na usklađenost sa zahtjevima EU Direktive o staništima, iako Dodatak 4. ukazuje na raniju provedbu praćenja stanja koje je potaknuto zahtjevima za izvješćivanje u okviru Bernske i CITES konvencije. Činjenica da su planovi upravljanja razvijeni u nekoliko zemalja, ali su zapeli u fazi odobrenja ili provedbe, pokazatelj je željenog koordiniranog pristupa očuvanju i upravljanju VZ, ali i poteškoća u nadilaženju određenih prepreka kao što su relevantne vještine, jasne informacije o kompetencijama, zabrinutost oko previsokih troškova u budućem razdoblju i nedostatak političke volje.

Ovo izvješće daje pregled na kojem se mogu temeljiti daljnje rasprave u okviru platforme. Intervjui su vrijedan izvor informacija i može ih se nadopuniti i provjeriti u okviru grupnih rasprava.

Sljedeće se teme mogu detaljnije obraditi u različitim formatima koji su dogovoreni u okviru projekta.

Tablica 11: Sljedeći koraci vezani uz teme na platformi.

Tema	Problem	Načini rješavanja problema
Ispravan način prekograničnog praćenja	Ispravno praćenje prema standardima Direktive o staništima provodi se samo u Sloveniji i Hrvatskoj. Prekogranična koordinacija je rijetka. U mnogim zemljama nedostaju kapaciteti u smislu resursa i osoblja te je potrebno uložiti značajan napor kako bi se podržalo sustave praćenja i potaknulo suradnju.	Jedna od glavnih tema za platformu mogla bi biti usporedba i rasprava o planovima praćenja te postizanje razumijevanja o potrebi provođenja praćenja tamo gdje ono ne postoji, kao i usklađivanje tehnika i procesa tamo gdje se praćenje provodi Postoji potencijal za učenje iz hrvatskih i slovenskih iskustava iz LIFE projekata koji su podržali razvoj praćenja. Ako se prepozna potreba za praćenjem, postoji mogućnost da zemlje pokrenu zajedničke projekte i tako potaknu učenje jedne od drugih te postignu dogovor o minimalnim standardima praćenja ³¹ . Značajan izazov predstavlja sufinanciranje koje je potrebno osigurati za veliki dio programa financiranja.
Uspostava transnacionalnog planiranja upravljanja	U mnogim se zemljama upravljanje ne planira. Ne postoje kapaciteti niti ideje o tome kako uspostaviti procese planiranja upravljanja i kako ih provoditi.	Ovo bi mogla biti ključna tema za sastanke platforme. Primjeri tema mogu se zatražiti od uključenih zemalja i članica EU-a. ³²
Konzultacije i uključivanje dionika	Dionici često nisu uključeni u procese planiranja (tamo gdje postoje). To može izazvati razočaranje u procese i nedostatak vjere u način organizacije upravljanja na državnoj razini.	Planiranje upravljanja treba provoditi uz uključivanje dionika. Mnogo se može naučiti iz platformi na razini EU-a, od kojih su mnoge uspostavljene posljednjih godina. Primjeri bi se mogli predstaviti na sastancima platforme i detaljnije raspraviti s predstavnicima civilnog društva.

³¹ Npr. zajednički standardi praćenja za Poljsku i Njemačku: Reinhardt I., Kluth G., Nowak S., Myslajek R.W. (2015): Standardi praćenja srednjoeuropske populacije vuka u Njemačkoj i Poljskoj. BfN-Skripten 398. Besplatni primjerak dostupan na www.bfn.de/skripten

³² primjerice uvidom u upravljanje: Reinhardt I., Kluth G., Nowak S., Myslajek R.W. (2013): Uvid u upravljanje vukom u Poljskoj i Njemačkoj s preporukama za buduću prekograničnu suradnju. BfN-Skripten 356. Njemačka / Savezna agencija za zaštitu prirode Bonn.

Tema	Problem	Načini rješavanja problema
Planovi naknade štete i zaštite	Mjere naknade štete i prevencije su poželjne, ali postoje značajni problemi s provedbom programa.	Upravitelji i predstavnici interesa stočara mogu pomoći rasvijetliti razloge ovih problema. Još jedna važna tema razgovora o suživotu ljudi i divljih zvijeri su mjere prevencije (pastirski psi, pastiri, ograđivanje) i načini njihovog održavanja. Moguće je detaljnije istražiti korištenje EU programa ruralnog razvoja, kao i korištenje pred pristupne pomoći EU-a za ruralni razvoj (IPARD)
Smanjenje interakcije s problematičnim medvjedima	Problematični medvjedi ostaju problem u mnogim zemljama, ali dobro je da su ispitana dostupna rješenja.	U EU-u i u pojedinim uključenim zemljama ispitano je mnoštvo mjera, od interventnih timova i upravljanja prometom do gospodarenja otpadom. Ove mjere bi se moglo predstaviti i raspraviti sa sudionicima te eventualno replicirati željene aktivnosti u pojedinim državama.
Opsežna koordinacija i razmjena o transnacionalnom upravljanju	Iako postoje primjeri bilateralne ili trilateralne koordinacije, ne postoji okvir koji bi obuhvaćao cijelu regiju i zbog toga se pristupi upravljanju VZ značajno razlikuju.	To je ključna svrha uspostave platforme. Razne regije surađuju po pitanju VZ (npr. EU platforma), a ustanovljena je i suradnja na regionalnoj razini (npr. Alpska ili Karpatska konvencija). Različite opcije se mogu raspraviti s članovima platforme u pokušaju nalaženja načina za uspostavu dugotrajnije suradnje.

Ovo je izvješće predstavljeno na prvom sastanku potencijalnih članova platforme koji je održan od 16. do 17. studenog 2021. u Sloveniji.